

УДК: 330.12 : 338.24

В. Ф. Світлока,
Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

МІСЦЕ І РОЛЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статті проаналізовано поняття економічної експертизи, визначено її місце в сфері державного контролю економічної діяльності в Україні. Запропоновано класифікацію економічних експертиз, яка дозволить підвищити ефективність управління як окремими підприємствами, так і економікою країни в цілому.

The concept of economic examination is analysed in the article, certainly its place in the sphere of state control of economic activity in Ukraine. Classification of economic examinations, which will allow to promote efficiency management both separate enterprises and economy of country, on the whole, is offered.

Ключові слова: Класифікація, контролюючі органи, контроль, економічна безпека, економічна експертиза.

Вступ Основні загрози економічній безпеці держави визначено в «Стратегії національної безпеки України» [8] та обумовлені вони наступними причинами: високим рівнем тінізації економіки, розповсюдженням напівлегальних методів ухилення від оподаткування, криміналізацією економічних відносин, наявністю в країні організованих злочинних угруповань, що претендують на контроль над діяльністю суб'єктів господарювання. В таких умовах керівництво країни має посилювати державний контроль за економічною діяльністю всіх суб'єктів господарювання та основна увага повинна приділятися попередженню здійснення економічних правопорушень. Тому держава має ініціювати процес формування інституту економічної експертизи, як незалежної системи, що досліджує економічну діяльність будь-якого суб'єкту господарювання. Поняття економічної експертизи в багатьох дослідженнях ототожнюється з поняттям ревізії, аудиту.

Питаннями використання експертизи в економічній діяльності підприємств присвячено роботи: Бутинця Ф.Ф. [1], Мумінова-Савіної Г.Г. [6], Понікарова В.Д. [7] та інших. Проте, більшість науковців економічну експертизу розглядає як доказ здійснення того чи іншого економічного злочину, а не як інструмент запобігання економічним зловживанням. Визначення місця і ролі економічної експертизи в сфері державного контролю економічної діяльності є актуальним науково-практичним завданням, вирішення якого дозволить підвищити рівень економічної безпеки нашої країни.

Постановка завдання

Метою даної роботи є дослідження та аналіз поняття економічної експертизи та визначення її місця в сфері державного контролю в Україні.

Результати Закон України «Про основи національної безпеки України» [4] визначає основні пріоритети національних інтересів, реальні та потенційні загрози національним інтересам і національній безпеці України, в тому числі і в економічній сфері. Однією з основних загроз є ослаблення системи державного регулювання і контролю у сфері економіки. Систему органів, що здійснює контроль в економічній сфері та їх основні функції представлено на рис. 1.

Рис. 1. Система органів, що здійснює контроль в економічній сфері та їх основні функції.

Контролюючі органи можна умовно поділити на ті, що виконують контроль на макроекономічному рівні та ті, що виконують контроль на мікроекономічному

рівні, такий розподіл залежить від проблем та задач, які вони вирішують. Макроекономічні контролюючі органи вирішують проблеми в рамках країни, тобто здійснюють адміністративний контроль, контроль за виконанням бюджетів, законів, за проведенням фінансової, інвестиційної та податкової політики, за виконанням затверджених програм соціально-економічного розвитку тощо. До макроекономічних контролюючих органів відносяться: Верховна Рада, Кабінет міністрів, обласні та районні ради та адміністрації.

Контролюючі органи, що здійснюють контроль на мікроекономічному рівні, перевіряють діяльність підприємств, організацій та фізичних осіб. До мікроекономічних контролюючих органів відносяться: контрольно-ревізійне управління, державна податкова адміністрація та інші контролюючі органи. Контрольно-ревізійне управління здійснює державний контроль за витрачанням коштів і матеріальних цінностей, їх збереженням, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і звітності в міністерствах, відомствах, державних фондах, бюджетних установах, а також на підприємствах і в організаціях, які отримують кошти з бюджетів усіх рівнів. Державна податкова адміністрація здійснює контроль за дотриманням податкового законодавства, правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю сплати до бюджетів, державних цільових фондів податків і зборів, а також неподаткових доходів, установлених законодавством; формує та веде Державний реєстр фізичних осіб - платників податків та Єдиний банк даних про платників податків - юридичних осіб; проводить роз'яснювальну роботу в частині податкового законодавства; організує запобігання злочинам та іншим правовим порушенням, віднесеним законом до компетенції податкової міліції, їх розкриття, розслідування та провадження у справах про адміністративні правопорушення. Інші контролюючі організації, до яких відносяться: Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Державна інспекція України з контролю за цінами, Державна митна служба, Державна санітарна інспекція, Державна пожежна служба тощо, здійснюють контроль за виконанням законодавчих норм у межах своєї компетенції.

Аналіз функцій мікроекономічних контролюючих органів дозволяє виокремити певні особливості їх діяльності, а саме: контрольно-ревізійне управління повністю перевіряє рух бюджетних коштів, а податкова адміністрація перевіряє податковий облік підприємств всіх форм власності. Крім того, і перша, і друга контролююча установа, проводить перевірку по факту здійснених операцій. Проте, в сучасних економічних умовах виникає необхідність здійснювати контроль не тільки після проведених господарських операцій, а і до їх здійснення. Тому актуальним є проведення економічних експертиз діяльності суб'єктів господарювання. Використання результатів економічної експертизи дозволить не тільки контролювати діяльність економічних агентів, а і попереджати факти економічних зловживань.

Розглянемо більш детально поняття економічної експертизи та її місце в сфері державного контролю.

Правові, організаційні і фінансові основи експертної діяльності в науково-технічній сфері, а також загальні основи і принципи регулювання суспільних відносин у галузі організації та проведення наукової, у тому разі економічної експертизи з метою забезпечення наукового обґрунтування структури і змісту пріоритетних напрямів розвитку науки, програм і проектів визначаються Законом України «Про наукову і науково-технічну експертизу» №52/92-ВР від 10.02.1992 [3]. Наукова експертиза - це діяльність, метою якої є дослідження, перевірка, аналіз та оцінка рівня об'єктів експертизи і підготовка обґрунтованих висновків для прийняття рішень щодо таких об'єктів [3].

Наукова і науково-технічна експертиза у сфері науково-технічних розробок та дослідно-конструкторських робіт, фундаментальних і прикладних досліджень, у тому числі на стадії їх практичного застосування (впровадження, використання, наслідки використання тощо), проводиться науково-дослідними організаціями та установами, вищими навчальними закладами, іншими організаціями та окремими юридичними і фізичними особами, які акредитовані на цей вид діяльності.

Поняття економічної експертизи, на відміну від інших видів експертиз, наприклад, будівельної, судової, екологічної та інших, чітко не визначено в українському законодавстві, та в більшості випадків розуміється як вид судової експертизи або як вид аудиторської діяльності. Проте поняття економічної експертизи є більш широким та охоплює всі види економічної діяльності. В даному дослідженні під економічною експертизою будемо розуміти – вид наукової експертизи, метою якої є дослідження, перевірка, аналіз та оцінка стану економічної діяльності досліджуваного об'єкту.

Сутність економічної експертизи полягає в дослідженні фінансової, податкової, кредитної діяльності підприємств і виявленні факторів, які, з одного боку, можуть сприяти скоєнню зловживань та приховуванню їх наслідків, а з іншого, виступати у формі невикористаних можливостей.

Замовниками та користувачами економічної експертизи може бути будь-яка зацікавлена особа юридична чи фізична. Крім того, це може бути будь-яка установа бюджетна або не бюджетна.

Аналізуючи сутність економічної експертизи виникає питання: а навіщо взагалі розглядати економічну експертизу як інструмент економічного контролю, якщо існують такі види державного контролю як ревізія, податковий контроль та незалежний вид контролю – аудит. Проте, економічна експертиза відрізняється від означених видів досліджень метою, завданнями, замовниками та користувачами результатів досліджень.

Ревізія - це метод документального контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства, установи, організації, дотриманням законодавства з фінансових питань, достовірністю обліку і звітності, спосіб документального викриття недостач, розтрат, привласнень та крадіжок коштів і матеріальних цінностей, попередження фінансових зловживань [4]. Ревізія проводиться на підставі наказів державних органів управління.

Аудит, як вид незалежного фінансово-господарського контролю, являє собою перевірку даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єкта господарювання) згідно з вимогами користувачів. Проведення такої перевірки направлено на захист інтересів власника підприємства. Здійснюються аудиторські перевірки незалежними особами: аудиторами або аудиторськими фірмами (які включено до Реєстру аудиторських фірм та аудиторів) на платній договірній основі.

Аудиторська перевірка проводиться за ініціативою самого суб'єкта господарювання, крім випадків обов'язкового проведення аудиту, передбачених законодавством України [1].

Добровільний (ініціативний) аудит здійснюється на замовлення зацікавленої сторони, коли перевірку не передбачено в установленому порядку. Проведення ініціативного аудиту зазвичай пов'язано з бажанням власника або керівника підприємства перевірити достовірність показників фінансової звітності, обчислення та сплату податків і зборів, правильність ведення господарських операцій тощо [2].

Відмінності між метою та замовниками результатів аудиторської перевірки, ревізії та економічної експертизи наведено в табл. 1.

Таблиця 1.
Відмінності між метою та замовниками результатів аудиторської перевірки, ревізії та економічної експертизи

	Ревізія	Аудит	Економічна експертиза
Мета	Державний контроль за витрачанням коштів і матеріальних цінностей, їх збереженням, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і звітності в бюджетних установах, а також на підприємствах і в організаціях, які отримують кошти з бюджетів усіх рівнів	Перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою встановлення її достовірності та відповідності вимогам законодавства України	Дослідження фінансової, податкової, кредитної діяльності підприємств
Замовники та користувачі	Державні органи управління	Акціонери, засновники, власники	Зацікавлені особи (партнери, акціонери, банківські установи, страхові компанії тощо)

Аналіз поняття та суті економічної експертизи дозволив виокремити деякі класифікаційні ознаки. Автором розроблено класифікацію економічних експертиз:
- за галуззю виділяють економічні експертизи в залежності від виду економічної діяльності (промислова діяльність, сільськогосподарська тощо);
- за замовником - за формою власності (державні або приватні) та за суб'єктами (юридичні або фізичні особи);

- за призначенням виділяють загальні експертизи або спеціальні (судово-економічна, кредитна, інвестиційна тощо);
- за користувачами – державні або приватні користувачі результатів економічної експертизи;
- за ступінню інформаційного забезпечення – з достатнім та недостатнім інформаційним потенціалом.

Запропонована класифікація економічних експертиз дозволить підвищити ефективність управління як окремими підприємствами, так і економікою країни в цілому.

Висновки

Незважаючи на різноманіття державних контролюючих органів, в Україні не існує єдиного державного контролюючого органу, який би здійснював координацію діяльності всіх державних і недержавних контролюючих установ. Також не існує єдиної інформаційної бази, в якій були б зібрані результати всіх контролюючих заходів, перевірок тощо. Недосконалість державної системи контролю за економічною діяльністю призводить до зростання кількості економічних правопорушень. Подальший розвиток країни, створення сучасних виробництв, залучення інвестицій та кредитів – все це повинно пов'язуватись із застосуванням науково обґрунтованих механізмів прийняття управлінських рішень, неодмінною складовою яких є економічна експертиза.

Література

1. Бутинець Ф.Ф. та ін. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті / Ф.Ф. Бутинець, М.М. Шигун, М.М. Александрова, Т.В. Барановська. — Житомир: ЖДТУ, 2004. — 351 с.
2. Дорош Н.І. Аудит: методологія і організація / Н.І. Дорош. — К.: Т-во "Знання" КОО, 2001. — 402 с.
3. Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» №52/92-ВР від 10.02.1992 Стратегії національної безпеки України: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=51%2F95-%E2%F0>
4. Закон України «Про основи національної безпеки України» N 3200-IV від 15.12.2005 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=964-15>
5. Закон України «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні» N 2939-XII від 26.01.93 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2939-12>
6. Мумінова-Савіна Г.Г. Судово-бухгалтерська експертиза. — К.: КНЕУ, 2003. — 202 с.
7. Понікаров В. Д. Судово-економічна експертиза / В.Д. Понікаров. – Харків : Еспада, 2008. – 272 с.
8. Стратегія національної безпеки України. Затв.Указом Президента України від 12 лютого 2007 року N 105/2007 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=105%2F2007>

Стаття надійшла до редакції 15.12.2011 р.

ТОВ "ДКС Центр"